

Geachte Redactie

Maaïke Meyer

Mirjam van Hemert

'Women are hard on women. Women dislike women.

Women – but are you not sick to death of the word?'

Virginia Woolf.

Toen wij de reactie van de dames De Vries, Bleich en Outshoorn op het interview met Andreas Burnier lazen (zie *Lover* 1978-1, resp. 1977-4), dachten wij eerst: laat maar. Wij proefden er zo weinig begrip in voor waar Andreas Burnier en anderen mee bezig zijn. Als het ware.

In de eerste plaats schijnen de dames reeds lang tevoren overeenstemming te hebben bereikt over de te bezigen scheldwoorden: liberaal, dat kan natuurlijk niet, klassiek-liberaal of oud-liberaal is helemaal foei, denken, zéker als dit een nieuwe maatschappij voortbrengt, is verdacht en, wat erger is, idealistisch. In de normale omgangstaal functioneren deze woorden als eenvoudige plaatsbepalingen; hier dienen ze als understatementen waarmee Burnier in diskrediet wordt gebracht: iemand die het etiket 'liberaal' krijgt, kan bijvoorbeeld al niet meer vertrouwd worden. Hoe kritiekloos verder, onnadenkend, nou ja, gewoon dom, deze termen gebruikt worden, springt onmiddellijk in het oog als Anet in haar eerste claus uitlegt dat het denken van Burnier 'strijdig is met het wezen van het feminisme, omdat er haast een oud-liberaal standpunt uit spreekt'. Het toeval wil nu, dat het in de negentiende eeuw uitgerekend de liberalen van het eerste uur – bijvoorbeeld John Stuart Mill – waren die protesteerden tegen de onderdrukking van de vrouw.

Ondertussen zijn de verstandige meisjes er al een tijdje achter dat termen als socialisme, liberaal, bourgeoisie, staatsoptreden, arbeidersbeweging en dergelijke, nutteloos zijn om de situatie van vrouwen te helpen analyseren. De dames blijven zich echter van deze termen bedienen alsof er niets aan de hand is, en dat uitgerekend tegen iemand, die juist keer op keer het faillissement van deze begrippen aantoont.

We lezen maar weer even dapper verder, tot waar Anet melding maakt van Burniers ‘vooordeel’, dat een massabeweging iets grauws, iets uniformerends heeft’. Even verder vertellen de dames, dat ze hun ‘uiterste best doen om dat grauwe te voorkomen’. Blijkbaar zit het hen zelf óók niet helemaal lekker met die massabeweging, zodat er zelfs binnen hun eigen denken (maar daar hadden ze toch wel wat tegen) geen sprake meer kan zijn van een ‘vooordeel’. De dames maken het echter helemaal te dol als ze gaan uitleggen waar dit vooroordeel dan wel vandaan komt. Het is ‘ingegeven (...) door afkeer en vrees van de bourgeoisie voor de opgekomen arbeidersbeweging en het socialisme’. Zou dan zelfs iemand als Anet Bleich, die notabene zelf een onderzoek op het gebied van fascisme verrichtte, niet op de gedachte kunnen komen, dat er nog meer massabewegingen bestaan dan die van het socialisme? En dat men daar mogelijkwijs een afkeer van zou kunnen hebben? Trouwens Burnier legt in het interview zelf al uit waar haar afkeer van massabewegingen op gebaseerd is.

Wij zijn natuurlijk maar eenvoudige salonfilosofen en het zal wel daarom zijn dat we de aandacht willen vestigen op nog enkele van de vele aperte onwaarheden, die de dames te berde brengen. Voor Burnier is, volgens Anet Bleich, ‘de individuele ontplooiing niet een doel om naar te streven, maar meer een soort eis vooraf (...)’. Geheel fout: Individuele ontplooiing is volgens Burnier juist doel bij uitstek om naar te streven, dat is nu precies de teneur van *De reis naar Kithira*, van haar essay in *Hollands Maandblad*, en van het interview. ‘Moeder-mavo’s en gelijke betaling lijken in haar ogen nuttige trivialiteiten’. Weer mis: Burnier zegt: ‘En verder geloof ik dat het erg interessant zou zijn als mensen gewoon dingen deden en wat minder andere zaken aan zouden vallen of anderen de schuld geven. Bijvoorbeeld zoiets konkreets als de huidige moeder-mavo’s, dat vind ik prachtig’. Verderop uit zij haar ingenomenheid met akties als ‘het ingooien van ruiten, net zolang tot het in orde is’ om recht te verkrijgen.

Petra de Vries heeft ook nog wat: ‘Ik vind ook dat Burnier weinig kennis heeft van de feministische kritiek op het westerse denken, op de wetenschap en dergelijke.’ Maar wie schrijft er nu eigenlijk boeken vol feministische kritiek op het westerse denken? Heel goed, Burnier dus.

De dames zeggen ‘een doorbreking (...) van het oude man-mens-beeld’ te willen. Maar ook daar was Burnier, meenden wij, juist ontzettend voor. En wel als eerste.

Even nog de tanden op elkaar: Er is volgens de dames ook iets mis met ‘pogingen (...) iets te veranderen achter de schrijftafel’. Dit soort primitieve intellektuelenhaat is misschien te verontschuldigen voor iemand, die nog aan haar moeder-mavo moet beginnen. Maar wat doen

de dames eigenlijk zélf anders, dan achter een schrijftafel zitten? En wat meer is: wat is daar eigenlijk fout aan?

Nee, de dames komen in hun stuk niet verder dan het tegen elkaar aan prevelen van de uitgekauwde formeel-politieke stereotiepen. Drie keer achter elkaar wordt ons de reeds zo afgelikte historische materialistische boterham voorgezet.

Maar het droevigste van alles is toch wel dat geen van de gesprekspartners ook maar bij benadering begrepen heeft waar het Burnier eigenlijk om gaat: om verlossing, door een volledig geïndividualiseerd mens te worden, die gevoed wordt 'door haar eigen onderbewustzijn en haar eigen bovenbewustzijn, die weer met alles verbinding heeft, zoals ze dat als kind had, alleen nu op een autonome manier en niet meer als een gegeven waar je niet onderuit kunt. En dat is het hoogste, waar het om gaat'. Daarvoor is nodig dat we weer beeldend gaan denken, 'zonder dat we terug vluchten naar 600 voor Christus'. 'Dan hebben we het geïntegreerde levende denken, maar met alle autonomie die we ons hebben verworven in de afgelopen 2000 jaar'. Dat is zo'n beetje de pointe van Burniers boek, haar essay en haar uitspraken in het interview. En dus niet 'abortus', 'moeder-mavo', of het machinepark van de maatschappelijke-veranderings-fabriek. We laten het Jakob Böhme maar zeggen: 'Ohne Erleuchtung (...) wirst du dieses Geheimnis nicht verstehen; denn es ist in des Menschen Geist ein fest Schloß davor, das musz vorher aufgeschlossen werden'...

Amsterdam, 20 april 1978